

AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda əlyazmalarla yanaşı vaxtilə ərəb əlifbasında çap olunmuş müxtəlif elmi və bədii kitablar da mühafizə olunur. İnstitutumuzun əməkdaşlarının zəhməti sayəsində həmin kitablar müasir əlifbaya çevrilib nəşr olunur və oxuculara çatdırılır. Bu yazımızda həmin kitablardan bir neçəsini oxuculara təqdim edirik.

Institutun əməkdaşı, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, nasir, tədqiqatçı Xanım-bacı Məlikzadənin (Xanım Mehdiqanlı) transfoneliterasiya edib nəşrə hazırladığı Rza Zaki Lətifbəyovun "Seçilmiş əsərləri" bu il "Master kitab" tərəfindən çapdan buraxılmışdır. Kitabın baş məsləhətçisi akademik Teymur Kərimli, elmi redaktoru f.ü.f.d. Samirə Əliyeva, redaktoru Vüsalə Nuriyeva, rəyçisi f.ü.f.d. Sevinc Bayramovadır.

Xanım Mehdiqanlı kitabı yazdığı "Ön söz"də XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ədəbi mühitindən, o zamanın dövrü mətbuatında çap olunan sentimentalizm cərəyanının nümayəndələrindən Rza Zaki Lətifbəyovun yaradıcılığından söz açıb, onun Əlyazmalar İnstitutunda və Milli kitabxanamızda olan əsərlərindən danışır və yazır: "Düşünürük ki, Rza Zaki Lətifbəyovun irsinin və həyatının geniş araşdırılmasına ehtiyac vardır. XX əsrin əvvəllərində pyesləri dəfələrlə tamaşağa qoyulmuş dramaturq, yazıçı, həm publisist, həm də pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş şəxsin həyatı araşdırılmalı, xalqına çatdırılmalıdır".

Tədqiqatçı nəşrə hazırladığı kitabı müəllifin 7 əsərini daxil etmişdir: "Zavallı Cavad (nəsr, 1912), "Nakam qız" (nəsr), "Oxuyun, qızlarım" (nəsr, 1912), "Bədbəxt gəlin" (pyes, 1911), "Haqq yerini tapar" (pyes, 1911), Sultan Əbdülhəmidin xəli" (pyes, 1913), "Mənzumeyi-hicran" (nəzm, 1907).

Xalid Xürrəm Səbribəyzadənin "Hekayələr"i

Xanım Mehdiqanlı transfoneliterasiya edib nəşrə hazırladığı ikinci kitab "Ekoprint" nəşriyyatında çap olunmuş Xalid Xürrəm Səbribəyzadənin "Hekayələr" kitabıdır. Kitabın redaktoru f.e.d., professor Raqub Kərimov, rəyçiləri f.ü.f.d. Afaq Əliyeva və f.ü.f.d. Könül Bağirovadır. Kitabı müəllifin Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılan "Zəhərli çiçəklər" və "Sarı yapraklar"

adlı kitablarında olan hekayələr daxil edilmişdir.

Kitaba yazdığı "Müqəddimə"də Xalid Səbribəyzadənin 1912-ci ildə Türkiyədən Bakıya gəldiyini, İsa bəy Aşurbəyovun nəşr etdirdiyi "Şəlalə" jurnalının redaktoru olduğunu qeyd edən tədqiqatçı həm jurnalın fəaliyyətindən söz açıb, həm də həmin dövrü səciyyələndirir.

Xanım Mehdiqanlı müəllifin kitablarında yer alan hekayələrdən bəhs edərək yazır: "X.X.Səbribəyzadənin AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun arxivində 1915-ci ildə Aşurbəyovun mətbəəsində çap olunmuş "Zəhərli çiçəklər" (X-1271/3567) adlı kitabı qorunur. Kitab kiçik həcmdə olduğundan müəllifin M.F.Axundzadə adına Milli Kitabxananın fondunda olan 1913-cü ildə Aşurbəyovun mətbəəsində çap olunmuş "Sarı yapraklar" (vtls000125087) kitabı ilə birlikdə transfoneliterasiya edərək oxucuların istifadəsinə təqdim edirik".

"Hekayələr" kitabına X.X.Səbribəyzadənin "Fəzilət", "Namus", "Babam", "Mütəhəssirə", "Səfil", "Kin", "Qadın qəlbi", "Cinan", "Macid", "Əsir", "Sarı yapraklar", "Birinci yapraq", "İkinci yapraq", "Üçüncü yapraq", "Dördüncü yapraq", "Beşinci yapraq" adlı əsərlər daxil edilmiş, sonda lüğət verilmişdir.

Xanım Mehdiqanlı Əlyazmalar İnstitutuna gəldiyi az müddətdə belə maraqlı kitablar nəşr etdirib oxuculara təqdim etməsi bizi sevindirir. Onu uğurlarına görə təbrik edirik, ondan yeni kitablar gözləyirik.

"Türk ədəbiyyatına ilk qədim"

AMEA-nın Əlyazmalar İnstitutunun əməkdaşı Səadət Nəsirova BDU-nun şərqişnaslıq fakültəsinin məzunudur. Fars, rus, türk dillərini bilir. Arxivlər şöbəsində çalışır. Onun transfoneliterasiya edib nəşrə hazırladığı əski çap kitablarından "Türk

ƏSKİ ÇAP KİTABLARI YENİDƏN NƏŞR OLUNUR

Rza Zaki Lətifbəyovun "Seçilmiş əsərləri"

ədəbiyyatına ilk qədim" kitabı "Elm" nəşriyyatında çap olunmuşdur. Kitabın elmi məsləhətçisi f.e.d. Aybəniz Əliyeva-Kəngərli, elmi redaktoru f.ü.f.d. Əli Məmmədbağiroğlu, rəyçiləri Qutiyera Cəfərova və Hacı Mustafa Mailoğludur.

Tədqiqatçı kitabı yazdığı "İlk və uğurlu addım" adlı ön sözə XX əsrin əvvəllərində dərslərlə olan ehtiyacdən, o dövrdə çap olunan dərslərlərdən bəhs edərək yazır: "Həmin dövrdə ərəb qrafikası ilə nəşr olunmuş dərslərlərin transfoneliterasiya edilərək müasir oxuculara çatdırılması qarşıda duran ən mühüm vəzifələrdəndir. Bu məqsədlə artıq AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda XX əsrin əvvəllərində nəşr olunmuş dərslərlərin transfoneliterasiyasına başlanılmışdır. Hazırda bu istiqamətdə işlər davam etdirilir. Oxuculara təqdim etdiyimiz belə dərslərlərdən biri də M.Mahmudbəyovun A.Səhətlə birgə 1914-cü ildə nəşr etdirdiyi ali və ictimai məktəblərin aşağı sinifləri üçün nəşrdə tutulan ilk muntəxəbat olan "Türk ədəbiyyatına ilk qədim" kitabıdır".

Kitabın "Məişət" bölümünə İbrahim Ələddin, Məhəmməd Əmin, Əhməd Cavad, Tolstoy, Nəsimə Məzhər, Xalid Ziya bəy, F.Sacid, Tofiq Fikrət, "Təsvirlər" bölümünə Sami Paşazadə Səzayi, Əli Ülvü, İbrahim Ələddin, Xalid Ziya, İzzət Ülvü, Tofiq Fikrət, Sevim Bige, "Səyahət" bölümünə Həlim Sabit, Rza Tofiq, Cənab Şəhəbəddin, Əbdülhəq Hamid, Nigar xanım, "Tarixi hekayə və şeirlər" bölümünə Əhməd Ağayev, Məhməd Akif, Əhməd Hikmət, Ziya, Gök Alp, Namiq Kamal, "Milli hekayə və şeirlər" bölümünə Tofiq Fikrət, Cənab Şəhəbəddin, Ömər Seyfəddin, Əli Kəmi, Rza Tofiq kimi yazarların əsərləri daxil edilmişdir.

Kitabda ərəb qrafikalı mətnin faksimilesi, sonda lüğət təqdim edilmişdir.

"Yeni məktəb"

Səadət Nəsirovanın transfoneliterasiya edib nəşrə hazırladığı növbəti kitab da Mahmud bəy Mahmudbəyovun Abbas Səhətlə birgə

yazdığı III sinif türk dili dərslərinin ilk çapıdır. "Yeni məktəb" adlı kitabın elmi məsləhətçisi f.e.d., professor Yaqub Babayev, elmi redaktoru f.e.d., dosent Əzizağa Nəcəfzadə, rəyçiləri Hacı Mustafa Mailoğlu və Qutiyera Cəfərovadır. Kitabın "Oxu, ey büləlişəydayi-vətən" adlı ön söz də tədqiqatçı yenə də həmin dövrün pedaqoji problemlərindən söz açıb, dərslərlərdən, xüsusilə də "Yeni məktəb"dən bəhs edərək yazır: "AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda həmin kitab (XVI-1080/5218 şifrə) mühafizə olunur. Kitabın bu nəşri 160 səhifə olub, 10 bölmədən ibarətdir. Kitabdakı şeir və hekayələr müxtəlif mövzular üzrə qruplaşdırılmışdır".

Kitabın "Məktəb və ailə" bölümündə Mehmed Kəmaləddinin, Abbas Səhətlənin, Məhəmməd Cəlal bəgin, Hilminin əsərləri, Viktor Hüqodan iqtibas və Turgenyevdən tərcümə, "Çalışqanlıq və bilik" bölümündə Sabirin, Krilovun, Seyyid Əzimin və b., "Kömək və ittifaq" bölümündə Turgenyevdən iqtibas, Səhətlənin, Krilovun, Puşkinin, "El arasında" bölümündə Nacinin, Tolstoyun, Nazim Paşanın, Səhətlənin və b., "İnsan" bölümündə təbabətlə bağlı kiçik yazılar, "Heyvanat" bölümündə heyvanlarla bağlı yazılar (əsasən Həsən bəy Zərdəbidən və Krilovdan), "Nəbatat" bölümündə bitkilərlə bağlı yazılar, "Su-dəniz" bölümündə həmin mövzuda yazılar, "Coğrafiyaya dair məlumat" bölümündə coğrafi yazılar və Səhətlənin Lermantovdan tərcüməsi, "Nəsihətlər" bölümündə isə Səhətlənin Əmir Xosrov Dəhləvidən tərcüməsi verilmişdir. Sonda lüğət təqdim edilmişdir.

Səadət Nəsirovanın hər iki kitabın ərsəyə gəlməsində böyük zəhməti vardır. Transfoneliterasiya işi yaxşı aparılmış, kitabdakı əsərlər də sadədir. Kitab bu günün məktəbliləri üçün maraqlı vəsaitdir. Səadət xanıma təşəkkür edirik, ondan yeni kitablar gözləyirik.

"Bəsirətül-ətfal"

Əlyazmalar İnstitutunun

əməkdaşı Aynurə Məmmədovanın transfoneliterasiya edib nəşrə hazırladığı Rəşid bəy Əfəndiyevin "bəsirətül-ətfal" kitabı "Elm və təhsil" nəşriyyatında çap olunmuşdur. Kitabın elmi redaktoru akademik Möhsün Nağısoyludur. Kitabın "Ön söz"ündə Rəşid bəyin həyat və yaradıcılığından bəhs edən tədqiqatçı yazır: "XX əsrin əvvəllərində Əfəndiyev öz sözünü yenə də dərslərlə vasitəsilə söyləmək qərarına gəlir və 1901-ci il sentyabrın 12-də Qafqaz Sensura komitəsindən Azərbaycan dilində "bəsirətül-ətfal" adlı 226 səhifəlik dərslərin çap edilməsinə icazə alır. Müəllifin bu kitabı, beləliklə, 1901-ci ildə Bakıda Bakı Quberniya İdarəsinin mətbəəsində iki min nüsxə ilə çap olunur. qeyd etmək yerinə düşər ki, "Bəsirətül-ətfal" 1907-ci ildə ikinci dəfə İstanbulda nəşr olunmuşdur. O döbrün qiymətli dərslərlərindən hesab edilən əski kitab uzun müddət İrəvan quberniyasında və bütün Qafqaz məktəblərində tədris olunmuşdur".

Kitabın "Müqəddimə"sində kitabın quruluşu haqqında məlumat verilmişdir. Kitabın I babına 71 nəsr və nəzm əsəri daxil edilmişdir ki, bunların çoxu müəllifsidir, folklor nümunələri, ya Rəşid bəyin öz yazılarıdır. Bir qismi isə Baqi, Lermantov, Nabi, Krilov, Əsəd Müxlis, Puşkin, Seyyid Əzim, Füzuli, Kəzza kimi müəlliflərdən orijinal və ya tərcümə əsərləridir. II babda "Azərbaycan türklərinə məxsus ədəbiyyat" verilmiş, babın əvvəlində yenə də Rəşid bəyin müqəddiməsi vardır. Burada müəllif ədəbi nəzəri mövzularda yazılar yazmış və Füzuli, Kəzza, Şaki, Seyyid Əzim, Naci, Bəhayi, Raci kimi şairlərin əsərlərindən sitatlar vermişdir. III babda uşaqların təlim-tərbiyəsi üçün əxlaqi fikirləri əks etdirən bir yazı, sonda isə çətin sözlərin lüğəti təqdim olunmuşdur.

Kitab bu günün özündə də məktəb dərsləyi kimi əhəmiyyətlidir. Kitabın transfoneliterasiya işi qənaətbəxşdir. Aynurə xanıma təşəkkür edirik, yeni kitablarını gözləyirik.

SONA XƏYAL